

УДК 821(100)(07)
К88

Серія «Усі уроки»
Започаткована 2010 року

Куцінко О. Г.

К88 Усі уроки зарубіжної літератури. 11 клас. Профільний рівень + рівень стандарту. I семестр [Текст] / О. Г. Куцінко. — Х. : Вид. група «Основа», 2019. — 255, [1] с. : схеми, табл., іл. — (Серія «Усі уроки»).

ISBN 978-617-00-3657-5.

Посібник складено за новою програмою Міністерства освіти (чинна, починаючи з 2019/20 навчального року). Календарно-тематичне планування та плани-конспекти уроків (I семестр) розроблено з урахуванням предметних і ключових компетентностей, вікових особливостей підлітків та новітніх педагогічних методик. Наведені матеріали допоможуть учителям на найвищому рівні провести урок зарубіжної літератури як за профільним рівнем, так і за рівнем стандарту. За посиланням, зазначеним на обкладинці, розміщено тексти художніх творів із зарубіжної літератури за програмою для I семестру 11-го класу.

Для вчителів зарубіжної літератури ЗЗСО та студентів відповідного фаху педагогічних вишів.

УДК 821(100)(07)

ISBN 978-617-00-3657-5

© Куцінко О. Г., 2018
© Корягін В. О., макет обкладинки, 2019
© ТОВ «Видавнича група «Основа», 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	8
КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ. 11-й клас.	
Профільний рівень + рівень стандарту. I семестр	9
<i>Профільний рівень</i>	9
<i>Рівень стандарту</i>	14
ПЛАНИ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ	17
<i>ВСТУП. ЛІТЕРАТУРА. МОРАЛЬ. ЛЮДЯНІСТЬ</i>	17
Урок 1. Виклики сучасного світу. Значення літератури та культури для збереження миру й духовності. Роль вітчизняної перекладацької школи для популяризації світової літератури й формування українського читача	17
Урок 2. Відображення в інокультурних творах етичних і естетичних ціннісних орієнтирів різних народів. Літературні премії світу, письменники-лауреати та їхній внесок у боротьбу за мир та духовність	22
<i>ЗОЛОТІ СТОРІНКИ ДАЛЕКИХ ЕПОХ</i>	29
<i>Німеччина</i>	29
Урок 3. Німецьке Просвітництво та його вплив на розвиток Європи	29
Урок 4. Йоганн Вольфганг Ґете. Віхи життя та значення діяльності Й. В. Ґете для світової культури. Історія створення трагедії «Фауст». Особливості композиції. Проблематика. Жанрова своєрідність твору	34
Урок 5. Сюжетна лінія трагедії Й. В. Ґете «Фауст». Роль сцени перекладу Євангелія у творі	40
Урок 6. Образ Фауста як утілення динамізму нової європейської цивілізації. Пошуки сенсу буття й призначення людини	45
Урок 7. Опозиція Фауст — Мефістофель, діалектичне розв’язання проблеми добра та зла	51
Урок 8. РМ (письмово) . Порівняння образів Фауста й Ваґнера	55

Урок 9.	Фауст та Маргарита. Утілення трагедії в різних видах мистецтв. «Фауст» в Україні	60
Урок 10.	Контрольна робота за темою «Золоті сторінки далеких епох» (<i>твір</i>)	67
МОДЕРНІЗМ		68
Урок 11.	Модерністська проза початку ХХ ст. (загальна характеристика). Світоглядні й естетичні засади модернізму, його художнє новаторство. Модерністські явища в художній прозі на початку ХХ ст. Ф. Кафка, Дж. Джойс і М. Пруст як фундатори модернізму в європейській прозі	68
<i>Німецькомовна проза</i>		71
Урок 12.	Життя та творчий шлях Франца Кафки. Своєрідність світобачення та його художнього втілення в оповіданні «Перевтілення»	71
Урок 13.	Зображення відчуження особистості в новелі «Перевтілення». Образ Грегора Замзи: проблемність, метафоричність, символічність	75
Урок 14.	Образ Грегора Замзи як гротескний літературний автопортрет письменника. Розкриття у творі світового буття як абсурдного	79
Урок 15.	Особливості композиції, функції фантастики. Характерні ознаки стилю Ф. Кафки, поєднання реалістичних та міфологічних елементів у гротескному світі	83
<i>Росія</i>		89
Урок 16.	ПЧ. Олександр Іванович Купрін «Гранатовий браслет»	89
Урок 17.	Життєвий та творчий шлях Михайла Опанасовича Булгакова. М. Булгаков і Україна. Конфлікт митця з владою в умовах тоталітарної радянської системи. . .	93
Урок 18.	Роман «Майстер і Маргарита» як «роман-лабіринт» зі складною філософською проблематикою. Культурні та літературні джерела твору	96
Урок 19.	Світ радянської сучасності, біблійної давнини та фантастичної дияволіади у творі. Особливості композиції (роман у романі) та оповідної структури . . .	102
Урок 20.	Морально-філософський зміст ершалаїмських розділів твору. Понтій Пілат у творі. Трагізм долі митця (майстра)	107

- Урок 21. Проблема кохання та творчості. Засоби комічного (сатира, сарказм, пародія та ін.) і трагічного (гротеск, трансформація простору й часу та ін.). Поєднання реального й фантастики у творі 114
- Урок 22. *РМ (усно)*. Традиції Й. В. Гете, Г. С. Сковороди, Е. Т. А. Гофмана, М. В. Гоголя, Ф. М. Достоевського в романі М. О. Булгакова (*компаративне аналізування творів*) 120
- Урок 23. *Контрольна робота* за темою «Модернізм» (*різнірівневі завдання*) 128

ШЕДЕВРИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЛІРИКИ

ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст. 131

- Урок 24. Розмаїття течій модернізму й авангардизму в європейській ліриці ХХ ст. (*загальний огляд*) . . . 131

Франція 135

- Урок 25. Г'йом Аполлінер (Вільгельм Альберт Владімір Александр Аполлінарій Костровицький) — поет-авангардист. Зв'язок поезії митця з естетикою кубізму, своєрідність сюрреалізму письменника, його художні новації в царині лірики. Збірки поета. Тема кохання й часу у вірші «Міст Мірабо» 135
- Урок 26. Г'йом Аполлінер. Специфіка віршованої форми каліграм («Зарізана голубка й водограй»). Верлібр у творчості митця 141

Австрія 145

- Урок 27. Життєвий та творчий шлях Райнера Марії Рільке. Синтетичний вияв новітніх течій та тенденцій в поезії митця. Своєрідність поглядів і поетики Рільке. Діалог ліричного героя з Богом («Згаси мій зір...»). Рільке й Україна 145
- Урок 28. Переосмислення античних міфів у віршах митця («Орфей, Еврідіка, Гермес», збірка «Сонети до Орфея»). Філософський характер та художня довершеність лірики поета 149

Іспанія 153

- Урок 29. Яскраві образи й символи у віршах Федеріко Гарсії Лорки. Своєрідність художнього світу поета. Яскраві образи й символи у віршах поета. Своєрідність художнього світу Лорки. 153

<i>Росія</i>	158
Урок 30. Срібна доба російської поезії. Пошуки нових принципів і форм поетичної виразності. Течії Срібної доби	158
Урок 31. Зв'язок поезії Олександра Олександровича Блока із символізмом. Антитези у вірші «Незнайома». Засоби зображення бездуховного життя суспільства та мрії ліричного героя	162
Урок 32. Анна Андріївна Ахматова й акмеїзм. Етапи творчості митчині. Провідні теми й мотиви ранньої лірики А. А. Ахматової, образ ліричної героїні, конкретність описів, щоденниковість та психологізм	165
Урок 33. Поема А. А. Ахматової «Реквієм» як відображення особистої і суспільної трагедії. Протест проти насильства, біблійні мотиви в поемі. Образ матері. А. А. Ахматова й Україна	170
Урок 34. РМ (письмово) . Дослідження тексту поеми А. А. Ахматової «Реквієм»	174
Урок 35. Володимир Володимирович Маяковський — поет-новатор. Уплив футуризму на поетику митця. Протиставлення нищої буденності й прагнення ліричного героя до іншого (омріяного) світу в ранній ліриці	178
Урок 36. Особливості віршованої системи В. В. Маяковського. Метафоричність образів, поетична мова	181
Урок 37. Творчий шлях Бориса Леонідовича Пастернака в контексті Срібної доби. Філософська спрямованість лірики й прози митця. Теми кохання, сенсу життя, творчості, боротьби з насильством у спадщині письменника	187
Урок 38. Відлуння мотивів світової культури у віршах Б. Л. Пастернака. Засоби художньої виразності. Музичні теми й мотиви	190
Урок 39. ПЧ . Найвидатніші явища зарубіжної поезії першої половини ХХ ст.	194
Урок 40. Контрольна робота за темою «Шедеври європейської лірики першої половини ХХ ст.» (<i>різнорівневі завдання</i>)	199

<i>АНТИУТОПІЯ У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ</i>	202
Урок 41. Розвиток жанру антиутопії у ХХ ст.: ознаки та представники (<i>загальний огляд</i>)	202
<i>Велика Британія</i>	208
Урок 42. Джордж Орвелл. Огляд життя та творчості. Зв'язок творчості письменника із соціально- історичною ситуацією доби. Викриття сутності тоталітарної системи та її ієрархії в антиутопіях митця. Роман «1984»	208
Урок 43. Розкриття в романі «1984» Джорджа Орвелла проблеми свободи та необхідності, істинності знання, обґрунтування волюнтаризму в політиці. Боротьба проти страху й рабської покірності в суспільній свідомості. Художній конфлікт. Система образів. Поетика антиутопії (фантастика, мова, символи, алегорії та ін.)	213
Урок 44. Сатирична повість-притча Джорджа Орвелла «Скотоферма» як алегорія революції 1917 р. та наступних подій у Росії	217
Урок 45. <i>ПЧ.</i> Карел Чапек «Війна з саламандрами»	220
Урок 46. <i>Контрольна робота</i> за темою «Антиутопія у світовій літературі» (<i>різномірні завдання</i>)	228
Урок 47. <i>ЛК.</i> Ян Парандовський «Алхімія слова»	231
Урок 48. Узагальнення й систематизація знань, здобутих у I семестрі	236
ДОДАТКИ	239
Додаток до уроку 5	239
Додаток до уроку 25	244
Додаток до уроку 27	245
Додаток до уроку 29	245
Додаток до уроку 31	246
Додаток до уроку 32	247
Додаток до уроків 35–36	248
Додаток до уроків 37–38	251
Додаток до уроку 39	252
ЛІТЕРАТУРА Й ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ	254

ПЕРЕДМОВА

Зарубіжна література посідає особливе місце поміж предметів шкільного курсу, оскільки дає учням знання про світобудову, акцентує їхню увагу на смислових та світоглядних аспектах, допомагає сформувати ціннісні орієнтації. Зарубіжна література як шкільна дисципліна є дієвим засобом різнобічного розвитку кожної дитячої особистості, формує ключові компетентності, а також розвиває вміння вдумливо читати й опрацьовувати додаткову літературу, міркувати й аргументувати, висловлювати думки щодо побаченого та почутого, виявляти власну ініціативу й робити вибір, критично аналізувати здобуту інформацію.

Мета розвитку компетентностей на уроках зарубіжної літератури — це виховання *читача* (який систематично читає, розуміє прочитане та відчуває насолоду від процесу читання, змісту або форми художнього тексту; уміє розповісти про те, що читав, висловити свою думку, описати враження від прочитаного), *літературного критика* (який знає та вміє різнобічно аналізувати, тлумачити художній зміст творів сучасної літератури, визначити їхні позитивні риси й недоліки), *літературознавця* (використовує здобуту літературну освіту для дослідження історії літератури, життя та творчості митців, взаємозв'язків між творами та певною історичною добою, досліджує закони розвитку літератури як особливої форми духовної діяльності людини), *дослідника проблем* (який застосовує свою літературну освіту для того, аби глибше розібратися в проблемних ситуаціях сьогодення, розуміти вчинки людей, обрати своїми орієнтирами моральні цінності), *письменника* (який використовує свої знання з літератури як творець власних художніх текстів).

Саме на розв'язання цих завдань спрямовано запропонований посібник. Уроки спроектовано у такий спосіб, що основну роботу на уроці виконують учні, учитель є лише фалісітатором (забезпечуючи успішну групову комунікацію), провідником та спостерігачем, який створює умови для застосування учнями опанованих навичок для здобуття нових знань. Для залучення до навчальної діяльності всіх учнів використано прийоми критичного мислення й активні методи навчання, описи яких також подано у планах-конспектах. Значну увагу приділено залученню школярів до проведення уроку, груповим формам роботи, випереджальним завданням, різноманітним формам рольової гри, використанню міжлітературних та міжпредметних зв'язків, мультимедійних засобів подання матеріалу (з опорою на візуальну пам'ять), а також бесідам з елементами дискусії, аналізуванню творів інших видів мистецтв.

ПЛАНИ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ

ВСТУП. ЛІТЕРАТУРА. МОРАЛЬ. ЛЮДЯНІСТЬ

УРОК 1

ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО СВІТУ. ЗНАЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ ТА КУЛЬТУРИ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ МИРУ Й ДУХОВНОСТІ. РОЛЬ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ШКОЛИ ДЛЯ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ Й ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЧИТАЧА

Мета — формувати компетентності:

- **предметні** (розуміння значення художньої літератури для розвитку суспільства й особистості, національних та загальнолюдських духовних цінностей, утілених у творах літератури й мистецтва, а також значення оригінальної та перекладної літератури для протистояння викликам сучасного світу, збереження миру й духовності);
- **ключові** (уміння *вчитися*: прагнення літературної освіченості з метою саморозвитку; *математичну*: уміння виокремлювати головну та другорядну інформацію; *комунікативну*: навички ефективної роботи в парі й колективі; *загальнокультурну*: прагнення збагатити свій світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на цій основі вмінь та навичок.

Основні терміни й поняття: культура, література, художній переклад, література як мистецтво слова.

Міжпредметні зв'язки: історія, українська література.

Обладнання: аркуш паперу ф. А1 із написом «Рецепт для оздоровлення української культури», роздавальний матеріал за темою уроку, кольорові картки-наліпки (стікери)¹.

¹ Тут і далі: підручники та словники (літературознавчих термінів, тлумачні, етимологічні та ін.) є невід'ємною складовою уроку літератури; доречним також є демонстрування мультимедійної презентації (за наявності медіазасобів); проте не зазначатимемо їх щоразу в обладнанні уроку.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Слово вчителя

— Одним із найважливіших питань сьогодення є відродження України як держави, як суспільства, як нації, а це неможливо без формування сталих духовно-ціннісних орієнтирів. Особливе значення в цьому має культура, адже приклади з історії доводять: нація, яка втрачає свою культуру, опиняється поза історією, зникає. Отже, культура формує спосіб поведінки, стиль життя, творить гуманістичні та демократичні ідеали. Без культурної людини Українська держава не зможе бути ані демократичною, ані незалежною. Духовно бідні люди не зроблять Україну багатую та щасливою.

Пропоную сьогодні знову поміркувати над тим, наскільки важливими є культура й література як складові життя сучасного вітчизняного суспільства.

(Учні занотовують до зошитів тему уроку.)

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Бліцопитування

- ▼ Сформулюйте своє визначення поняття *культура*.
- ▼ Що означає цей термін?
- ▼ У чому полягає відмінність між загальною та особистою культурою? Що їх поєднує?
- ▼ Чи ви погоджуєтесь із твердженням, що загальну культуру окреслює тільки сума мистецьких надбань людства?
- ▼ Зазначте, що саме належить до творів культури. Яка ознака є для них спільною? *(Твори літератури, музики, образотворчого мистецтва (живопису, графіки, скульптури, архітектури, декоративно-прикладного мистецтва), театру, кіно тощо; спільна ознака — вони є носіями краси.)*

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Вступне слово вчителя

— Поміж проблем сучасності чи не однією з найгостріших є проблема осмислення ролі культури у відродженні України. У зв'язку із цим доречно згадати слова архієпископа Любомира Гузара:

«Народи пишаються своїми культурними надбаннями, бережуть їх, водночас намагаючись робити їх живими елементами

суспільного життя. І це правильно, адже за допомогою цих культурних надбань народи духовно розвиваються, ушляхетнюються, підносять рівень свого світосприйняття.

У житті людини дуже важливими є почуття правди й добра. Культура доповнює ці два елементи ще й поняттям краси.

Було б корисно замислитися над сучасним станом культури в українському суспільстві, намагатися пізнати її надбання та з'ясувати, як те духовне багатство ми можемо й повинні використати на благо нашого народу.

Будучи народом дуже багатим на культурні надбання, чи можемо собі дозволити ними легковажити?».

Тому саме про значення культури та однієї з її складових — літератури — для збереження миру й духовності ми сьогодні поговоримо.

2. Розвиток зв'язного мовлення (усно)

- ▼ Поясніть, як ви розумієте одну з тез (*тези або роздруковані на картках і вчитель роздає їх учням, або прикріплені до дошки*).

Тези для опрацювання учнями

- Для кожного народу знання історії — це щось більше, аніж лише знання.
- У культурі зберігається пам'ять народу.
- Суспільства повинно мати ідеали.
- У духовному оновленні важливим є не тільки відродження ідеалів, сформованих упродовж історії, а й продукування нових традицій.
- Культура не є абсолютно замкненою.
- Кожна культура, за всієї її унікальності, має щось спільне з культурами інших народів.
- Нинішній прогрес у суспільстві неможливий без прогресу людини.
- Без культури, поза культурою жодне оновлення суспільства неможливе.
- Корінням, фундаментом культури є природа (жива й нежива).

3. Інтерактивний прийом «Сітка Елвермана» (робота в парах)

- ▼ Розв'яжіть проблему й заповніть відповідними аргументами стовпці «Так» і «Ні» в «Сітці Елвермана».

Так	Проблема	Ні
...	Культура та література відіграють найважливішу роль у збереженні миру й духовності.	...

Методичний коментар. Стратегія «Сітка Елвермана» спрямована на формування в учнів уміння здійснювати всебічне аналізування запропонованої проблеми, організацію дискусії та формування

чіткої позиції щодо обговорюваних проблем на рівні дібраних аргументів. Проблему слід сформулювати так, щоб учні мали змогу розв'язати її, навівши однаково кількість аргументів та контраргументів. Цю роботу можна організувати в парах або групах, а результати обговорювати всім класом.

4. Слово вчителя

— *Переклад* — одна з форм вираження взаємозв'язків між літературами. Йому належить важлива роль у сприйнятті однією літературою спадщини іншої.

Українська література, започаткована ще за доби Київської Русі, завжди прагнула донести до своїх читачів найкращі досягнення світової літератури. Переклад художніх творів має в Україні давні традиції: ще в XI ст. у Києво-Печерській Лаврі ченці перекладали богослужбову літературу візантійського та західного походження. Чимало творів переклали класики української літератури Г. Сковорода, І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, Л. Гребінка, І. Франко, Леся Українка, М. Рильський, П. Куліш.

Значну роль у становленні української перекладацької школи відіграв І. Франко. Він поставив собі за мету донести до широкого загалу українських читачів найкращі твори світової літератури: В. Шекспіра, Дж. Г. Байрона, Й. В. Гете, Г. Гейне. Переклади Івана Франка були прикладом відданого служіння українській культурі, адже в той час на більшій частині території України було взагалі заборонено друкувати твори українською мовою.

Українська перекладацька школа формувалася за складних умов, адже сама українська мова зазнавала утиску і в царській Росії, і після жовтневої революції. Однак, долаючи перешкоди, українські письменники прагнули донести до читачів літературні твори різних народів.

Для багатьох українських письменників-перекладачів переклад дає змогу не тільки познайомити читачів із шедеврами іншої літератури, а й відобразити своє розуміння цього твору, ставлення до проблем, що розкриває автор. Невипадково за різних часів до тих самих творів зверталися різні перекладачі. Так, наприклад, Шекспіра перекладали Леся Українка, М. Рильський, Борис Тен, Г. Кочур, і кожен із них прагнув донести до читача своє розуміння генія англійської та світової літератури, знайти власні барви у створених Шекспіром образах.

Видатні літературні постаті, їхня творчість привертала увагу кращих українських письменників. П. Грабовському, І. Франку, Лесі Українці були дуже близькі волелюбні мотиви творчості англійського поета-романтика Джорджа Гордона Байрона, тому є чимало перекладів його творів.

Видатним майстром перекладу був М. Рильський. Йому належать яскраві переклади творів Шекспіра й Міцкевича, Пушкіна й Гейне, у яких Рильський намагається не тільки донести головну ідею твору, а й відобразити особливості творчої манери кожного автора, своєрідну музикальність їхніх віршів.

Сучасні вимоги до перекладу зазнали певних змін, і нині перед перекладачами стоїть завдання якомога точніше передати особливості творчої манери письменника, його стилю, художніх засобів. Робота перекладача складна та творча, тому що кожна мова має свої особливості і по-справжньому талановитий письменник відчуває це. Перекладач має добре розумітися на цих особливостях, щоб засобами своєї мови передати мовну своєрідність оригіналу.

Неможливо перелічити всіх перекладачів, які плідно працюють, щоб познайомити українських читачів як із класикою, так і з сучасними творами.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАТЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК

Узагальнювальне слово вчителя

— Приклади ХХ ст. свідчать, що економічне процвітання найчастіше пов'язане з розвитком культури. Між галузями економіки й культури існує тісний взаємозв'язок. Історія доводить, що життєвий рівень будь-якої країни є прямим наслідком рівня освіченості суспільства. Не останню роль у формуванні загальної культури відіграє література. Саме твори літератури дозволяють нам розкрити надбання цілого світу.

Українська перекладацька школа має багаті традиції, хоча її розвиток відбувався за складних соціальних та історичних умов, коли зазнавала утиску сама українська мова. Але письменники-перекладачі за різних періодів прагнули, щоб кращі твори світової літератури збагатили українську культуру. Сьогодні з'являються нові можливості для розвитку перекладацької школи, а письменники-перекладачі вбачають своє завдання в розширенні зв'язків української й зарубіжних літератур.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Рецепт»

- ▼ Зазначте на кольорових картках-наліпках одну рекомендацію щодо відновлення й розвитку культури в Україні. Свої пропозиції по черзі зачитайте перед класом, а картки з написами прикріпіть до аркуша паперу ф. А1. У такий спосіб ми колективно складемо «Рецепт для оздоровлення української культури».

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: підготувати повідомлення про відображення етичних та естетичних орієнтирів, розкритих в улюбленому творі чи творчості улюбленого автора.

Випереджальне (*індивідуальне, для 2–3 учнів*): підготувати повідомлення¹ про літературні премії світу, письменників-лауреатів та їхні здобутки.

УРОК 2

ВІДОБРАЖЕННЯ В ІНОКУЛЬТУРНИХ ТВОРАХ ЕТИЧНИХ І ЕСТЕТИЧНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ РІЗНИХ НАРОДІВ. ЛІТЕРАТУРНІ ПРЕМІЇ СВІТУ, ПИСЬМЕННИКИ-ЛАУРЕАТИ ТА ЇХНІЙ ВНЕСОК У БОРОТЬБУ ЗА МИР ТА ДУХОВНІСТЬ

Мета — формувати компетентності:

- **предметні** (розуміння значення художньої літератури для розвитку суспільства й особистості, національних та загальнолюдських духовних цінностей, утілених у творах літератури й мистецтва, а також значення художньої літератури для розвитку особистості та суспільства, праці автора оригіналу та перекладача);
- **ключові** (*уміння вчитися*: прагнення літературної освіченості з метою саморозвитку; *математичну*: уміння виокремлювати головну та другорядну інформацію; *комунікативну*: навички ефективної роботи в парі й колективі; *інформаційну*: уміння самостійно опрацьовувати джерела інформації, презентувати власні здобутки; *загальнокультурну*: прагнення збагатити свій світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на цій основі вмінь та навичок.

Основні терміни й поняття: світова література, національна література, художній переклад, діалог культур.

Міжпредметні зв'язки: історія, українська література, мистецтво (художня культура).

Обладнання: виставка книжок лауреатів літературних премій світу; вислови Р. Гамзатова, М. Реріха й В. Вернадського (*на дошці*); мультимедійна презентація учнів за темою уроку (*за індивідуальним випереджальним домашнім завданням*)²; медіазасоби³.

¹ Тут і далі: за можливості — мультимедійну презентацію.

² За можливості.

³ За наявності мультимедійної презентації.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Слово вчителя

— Як вам відомо, упродовж тисячоліть людство формувало й удосконалювало моральні принципи та ідеали прекрасного. І це все, немов у дзеркалі, відбилося в художній літературі. Кожне покоління та кожна доба зробили свій внесок у формування системи моральних цінностей суспільства, а література, яка це ввібрала, і яка є одним із найпопулярніших видів мистецтв, має змогу донести їх до читача. Тож сьогодні пропоную повернутися до проблеми значення оригінальної та перекладної художньої літератури й ролі читання для формування особистості та нації.

(Учні занотують до зошитів тему уроку.)

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Творча робота

▼ Напишіть есе за одним із висловів:

- Культура — не пасинок, а душа народу, його генетичний код. Культура — паспорт нації. Культура завжди була цементом, що зміцнював націю. Нація без культури — централізована заготконтора (*Р. Гамзатов*).
- Культура є шанування Світла. Культура є любов до людини. Культура є пахощі, поєднання життя й краси. Культура є синтез високих і витончених досягнень. Культура є зброя Світла. Культура є спасіння (*М. Реріх*).
- Той народ, який зуміє якомога повніше, якомога швидше, якомога досконаліше опанувати знання, що відкриваються в людському житті, досконало розвинути й застосувати їх до свого життя, — здобуде ту могутність, досягнення якої й спрямування якої на загальне благо є основним завданням будь-якої розумної державної політики (*В. Вернадський*).

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Вступне слово вчителя

— Загалом у художній літературі (незалежно від того, у якій країні та за якої доби написано твір) можна побачити нерозривну

єдність виховного, пізнавального й розважального впливів. Геніальні митці мають змогу бачити саму сутність мінливих явищ життя, а їхні твори спрямовані на пізнання й осягнення проблем добра та зла, захист та утвердження одвічних людських цінностей, що є виявом людяності в літературі.

Розвиток літератури відбувається в невинних пошуках та експериментах, тобто постійно перебуває в процесі винайдення нових форм та засобів вираження, адже література впливає на почуття читача. Вона ушляхетнює внутрішній світ людини, пробуджує переживання, стає джерелом естетичної насолоди.

Одне з основних призначень літератури — виховне. Книга містить безцінні духовні знання, формує індивідуальну й суспільну свідомість людини, вона впливає на людину, не претендуючи на те, щоб її зміст стовідсотково сприймали за реальність. Твір відображає досвід самого письменника, інших людей; кожен твір відкритий для співучасті та для співавторства з читачем у пізнанні добра й зла.

2. Повідомлення учнів за випереджальним домашнім завданням

(Учні виступають із повідомленнями про відображення в літературних творах етичних та естетичних ціннісних орієнтирів різних народів, про літературні премії світу, письменників-лауреатів та їхній внесок у боротьбу за мир і духовність.)

Матеріал для вчителя. Нобелівську премію в галузі літератури вважають найпрестижнішою міжнародною літературною премією у світі. Її створено разом із чотирма іншими Нобелівськими преміями за заповітом Альфреда Нобеля 1895 року. Цю премію вручають від 1901 року. Винагороду має здобути людина, яка створила *«найбільш видатні роботи в напрямі ідеалізму»*. Присуджує премію Шведська академія, заснована 1786 року за подобою французької академії королем Густавом III. Першим лауреатом Нобелівської премії з літератури став Рене Сюллі-Прюдом.

Поміж українських письменників на Нобелівську премію висували І. Франка, В. Винниченка, П. Тичину, М. Бажана, У. Самчука, В. Стуса, Л. Костенко. Іван Франко й Василь Стус не дожили до розгляду своїх номінацій; П. Тичина та М. Бажан відмовилися брати участь у конкурсі: Павло Тичина — через політичні мотиви (боявся повторити долю Бориса Пастернака), Микола Бажан — через непоширеність його творчості за кордоном.

Букерівська премія була заснована 1969 року. Її вважають найпрестижнішою літературною премією англомовного світу та другою після Нобелівської. Премію присуджують щороку за роман,

написаний англійською мовою громадянином Британської Співдружності Націй або Ірландії. Перше вручення відбулося 1969 року. На початку 2008 року оргкомітет Букерівської премії оголосив про заснування нової нагороди — спеціального призу Букер Букерів за кращий твір, який здобував Букерівську премію з моменту проведення першої церемонії її вручення 22 квітня 1969 року. 2018 року роман Майкла Ондатже «Англійський пацієнт» визнано найкращим за півстоліття існування нагороди.

Пулітцерівська премія — одна з найпрестижніших нагород у галузі літератури, журналістики, музики й театру в США, заснована видавцем жовтої преси Джозефом Пулітцером. Першим лауреатом став американський журналіст Герберт Баярд Свон за серію матеріалів «Зсередины Німецької імперії», опубліковану в «Нью-Йорк ворлд» у жовтні 1916 року. 1999 року Спостережна рада дозволила інтернет-репортерам брати участь у номінації «Журналістське розслідування». З 2006 року приймають до розгляду онлайн-контент (репортажі, фотографії) паперової преси. З 2009 року Пулітцерівською премією нагороджують журналістів як за матеріали, опубліковані в друкованих виданнях, так і за публікації в інтернеті. Літературну премію вручають у шести номінаціях: «За художню книгу, написану американським письменником, бажано про Америку»; «За книгу з історії Сполучених Штатів»; «За біографію або автобіографію американського автора»; «За вірш»; «За нехудожню літературу»; «За кращу драму». Лауреатами літературної Пулітцерівської премії в різні роки були Ернест Гемінгвей («Старий та море»), Гарпер Лі («Убити пересмішника»), Вільям Фолкнер («Притча»), Юджин О'Ніл («За обрієм», 1920; «Анна Крісті», 1922; «Дивна інтерлюдія», 1938; «Довга подорож у ніч», 1957), Теннессі Вільямс («Трамвай «Бажання»»), Артур Міллер («Смерть комівояжера»), Маргарет Мітчелл («Віднесені вітром»), Джон Апдайк (за романи «Кролик розбагатів» і «Кролик заспокоївся»).

Відзнака Пулітцерівської премії

Премія імені Астрід Ліндгрєн. Шведська премія за визначні досягнення в літературі для дітей та юнацтва. Володарями почесної премії можуть стати сучасні дитячі письменники, ілюстратори, а також організації, що пропагують читання у молодіжному середовищі. Висока нагорода та її грошовий додаток можуть

розподілити одразу між кількома авторами. Премією не винагороджують посмертно. Претенденти на премію не мають права номінувати себе. Рішення про висунення кандидатур ухвалює журі за пропозиціями різних організацій. 2011 року премію здобув письменник та ілюстратор із Австралії Шон Тан (1974 року народження), який створив близько двох десятків творів, перекладених десятками мов світу.

Премія імені Йоганна Гете — це найбільша літературна нагорода Німеччини. Премію Гете вручають щотири роки 28 серпня, тобто в день народження класика німецької літератури. Наприклад, 2011 року її здобув сирійський поет Адоніс (Алі Ахмед Саїд Есбер), який народився на півночі Сирії 1930 року, у віці 26 років залишив Батьківщину через політичні переслідування, живе в Парижі, продовжуючи писати арабською. Він став першим арабським автором, який отримав німецьку літературну нагороду. Поета нагородили нею за *«космополітичну творчість і внесок у світову літературу»*.

Гонкурівська премія — французька літературна премія для відзначення прозових творів французькою мовою, яку вручають щороку з 1903 року. Її було засновано з ініціативи й за фінансової підтримки братів Жульєн й Едмона Гонкурів. Гонкурівську премію автор може здобути лише раз за своє життя. Хоча Ромен Гарі отримав цю премію двічі, тому що написав інший твір під псевдонімом Еміль Ажар і не був попередньо відомим під цим псевдонімом.

Дублінська літературна премія — одна з найпрестижніших літературних премій у світі, заснована 1900 року міською радою Дубліна й американським інвестиційним фондом ІМПАК (*ІМРАС*). Одним із програмових завдань премії є відродження слави Дубліна як літературної Мекки. Нагороду вручають щороку за найкращий прозовий твір англійською мовою. Дублінську премію вважають не лише однією з найбільших у грошовому виразі, а й найбільш демократичною у світі, оскільки претендувати на неї може письменник будь-якої національності та віку з будь-якої країни. Єдиним обмеженням є обов'язковий вихід друком книги англійською. Якщо книгу від самого початку видано іншою мовою, 25 % премії отримує її перекладач. На присудження цієї премії твори висувують громадські бібліотеки світу за результатами опитування читачів.

Відзнака Дублінської літературної премії

Премія Х'юго (Г'юго) — літературна премія в галузі наукової фантастики, заснована 1953 року. Її названо на честь Х'юго Гернсбека — засновника першого науково-фантастичного журналу «Захопливі історії». Премію присуджують щороку за найкращі твори в жанрі фантастики та фентезі, опубліковані англійською мовою попереднього року. Номінантів та переможців обирають за результатами голосування зареєстрованих учасників Усесвітнього конвенту поціновувачів фантастики *WorldCon* (тому премію вважають читачькою). Лауреатам вручають статуетку, яка зображує ракету, що злітає.

Відзнака Премії Х'юго

Премія принца Астурійського — престижна іспанська літературна премія, яку вручають не за конкретний твір, а за загальний внесок у літературу. Ця премія — найпрестижніша в іспаномовному світі, її навіть називають *іспанською Нобелівською премією*. За традицією, її вручає спадкоємець іспанського престолу. Премію принца Астурійського присуджують у номінаціях: культура, наука, техніка, спорт, суспільна діяльність. Її лауреатами були: нобелівський лауреат німець Гюнтер Грасс, також нобелівський лауреат іспанець Каміло Хосе Села, перуанський письменник Варгас Льяоса та інші видатні представники світової літератури.

Премія імені Ганса Крістіана Андерсена — міжнародна премія, яку вручають за видатний внесок у дитячу літературу найкращим письменникам і художникам — ілюстраторам дитячої книги. Заснована 1958 року Міжнародним комітетом із дитячої та юнацької літератури ЮНЕСКО за рекомендацією його засновника та першого президента, видатного діяча світової дитячої літератури Йелли Лепман. Лауреатів оголошують один раз на два роки. Премію вручають 2 квітня, у день народження видатного данського казкаря Ганса Крістіана Андерсена. Поміж переможців — такі знані письменники, як Марія Гріпе, Джеймс Крюс, Сельма Лагерлеф, Астрід Ліндгрєн, Еріх Кестнер, Туве Янссон, Джанні Родарі, Кетрін Патерсон, Девід Алмонд.

1973 року Почесний диплом Міжнародної премії імені Г. К. Андерсена за поему-казку «Барвінок і Весна» здобув український письменник Богдан Чалий, а 1979 року до «Почесного списку Андерсена» вписано ім'я Всеволода Нестайка та його книжку «Тореадори з Васюківки».

Премія шейха Заїда заснована Об'єднаними Арабськими Еміратами (ОАЕ) для заохочення письменників із країн Близького Сходу і Північної Африки (названа на честь засновника ОАЕ, першого й беззмінного протягом 33 років президента країни шейха Заїда бен Султана Аль Нахайяна). Нагороду вручають за кращі твори за такими напрямками, як художня та розвивальна література, мистецтво, книги для дітей, періодичні видання арабською мовою. Вона покликана заохочувати і стимулювати творців і мислителів у галузі освіти, мистецтва й арабської культури, а також гуманності та поваги до особистості. Найвідомішим лауреатом цієї нової премії став єгипетський письменник Юсеф Зідан.

Відзнака премії
шейха Заїда

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАТЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК

Узагальнювальне слово вчителя

— Письменники творять дива на папері: ми читаємо їхні книжки, ми ними захоплюємося, ми обговорюємо й живемо за прописаними сценаріями. Ніхто не скаже, що жодного разу не використав думку, ідею чи цитату, прочитану в книзі. Такі книги живуть довго, навіть стають безсмертними, але є деякі, що швидко губляться у часі та просторі. Існують витвори літераторської уяви, які вже багато років визнані читачами всього світу, чие слово не тьмяніє у вирі життя. Саме такі книги та їхніх авторів відзначають різними літературними преміями, аби закарбувати в пам'яті вдячних читачів упродовж кількох поколінь.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Незакінчене речення»

- ▼ Завершіть речення: «Мене сьогодні найбільше вразило...».

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: повторити матеріал про особливості доби Просвітництва, поширення ідей Просвітництва в Європі, культуру й літературу Просвітництва.

Випереджальне (індивідуальне, для 4 учнів): підготувати стислі повідомлення про найвідоміших представників німецького Просвітництва, групу «Буря і натиск», історичну ситуацію в Німеччині у XVII–XVIII ст. та німецьку філософію цієї доби.